

מפנקסו

של מבקר

מאת ג'ורא מנור

שובו של אמאגטסו

זו הפעם הרביעית (!) חוזרת להקת "סאנקאי ג'וקו", שבראשה אושיאו אמאגטסו, להופעות בארץ. כאשר הגיעו רקדני בוטו אלה ארצה לראשונה לפני יותר מחמש-עשרה שנה עם המופע "Kinkan Shonen", הם היו בגדר תגלית מהממת. האמרגן פנחס פוסטל, שהיה לו העזו להזמין להקה "מוזרה" ויוצאת דופן כל כך, של מחול יפאני חדשני, כביכול בלתי מובן וזר, לא האמין שארבעת הגברים הקרחים, שגופם מולבן ותנועתם איטית, יהיו להצלחה מסחררת.

האולמות היו מלאים, והלהקה הוסיפה הצגות לסיום, בשל לחץ הקהל. בייחוד זכרו הכל את מופעיהם הפומביים, בהם השתלשלו ארבעת המופלאים מחבלים שנתלו בראשי גגות של בניינים גבוהים, ריקוד מהשמיים לאדמה.

זמן לא רב לאחר הסיור בישראל, נהרג אחד הרקדנים, שעה שהחבל שעליו היה תלוי בין שמיים וארץ נקרע. זה היה בעיר סיאטל, שבמדינת וושינגטון, ארה"ב. אולם האסון לא קטע את מופעי "סאנקאי ג'וקו" אלא לחודשים מעטים.

הם שבו ארצה בשנות ה-80 עם מופע משוכלל ואסתטי עוד יותר מהראשון. "הביצים העומדות על חודן מרוב סקרנות" היה חוויה אסתטית בלתי רגילה.

עכשיו שבה הלהקה ומופיעה ביצירה נוספת של אמאגטסו. "Shijima" ממשיך את דרכה של הלהקה, אבל ביתר רוגע, ללא אקרובאטיקה מהממת, בכיוון הפיזיות ולא כסנסציה.

רקע הבימה, קלעים מעוצבים כתבליטים מוארים מהצד למען פלסטיות דמויות הרקדנים עצמם הטבועים בקלעים הללו. קלעים אלה אינם רק יפים מאד, אלא במשך המחול גם נעים לאיטם מצד לצד, דבר היוצר רושם לא ריאלי של ריחוף בחלל. גם הרגע בו ארבעה רקדנים נישאים ומתרוממים אל על

מתנוחה של שכיבה ונשארים תלויים בחלל על חוטים דקיקים, כמעט בלתי נראים, הוא רגע של פיוט והתרוממות הרוח.

דומני, שאמאגטסו הגיע לרגע של אמת, לפרשת דרכים. הוא מיצה את האמצעים האופייניים לו - אלא אם כן הוא מחדש ביצירותיו האחרונות, שלא ראינו, כי היצירה המבוצעת על ידם בארץ השנה נוצרה לפני עשור, בשנת 1988.

ולא רק בשיבחן של נשים מבוגרות

אחת התכונות המופלאות של רינה שיינפלד היא יכולתה למצוא לעצמה שותפים למחול. יהיה זה טרו סארין הפיני וכעת הרקדנית הקנדית הידועה, מרגי גיליס, המופיעה עם רינה בתכנית ושמה "חלום".

במופע שרובו ריקודי סולו, שהתקיים במרכז סוזן דלל בחודש פברואר '97 נשבה אורה של זמנים עברו, של שנות ה-30, של עידן ההבעה הריגשית האינדיבידואלית. תחושה זו של Deja-Vu, של רוחות מאוב, של "שימורי מחול", פגמה בהנאה מהביצוע המעולה של מרגי גיליס.

בריקודיה של גיליס יש מן הנהיה אחר הרגש, לעיתים אפילו הסנטימנטאליות.

שתי האומניות, שכל אחת מהן היא בגדר מאסטר, שונות מאוד זו מזו. גיליס גמישה, שיערה הארוך מתנופף, עוטף אותה לעיתים, ואילו שיינפלד, קווי גופה ישרים, ויש במחול שלה איפוק המגיע לעיתים עד לקור מסוים.

הדואט החדש שבוצע בבכורה, "חלום", למוזיקה מאת אלאני קיאנדרו וג'ון אוסוולד, עם תלבושות שעיצב יובל כספין, מתרחש על בימה שמעליה תלויים פסי פלסטיק שקוף, שהתאורה הטובה של שי יהודאי משחקת בהם בצורה נאה. אבל התנועה שייכת, כאמור, לעולם האתמול.

דו"ח על מצב האומה

יפה עשה ערוץ 33, שערב פרוס חג הפסח הקדיש שלוש שעות שלמות לתיאור מצבו של המחול במדינת ישראל. דומני שטרם נערך משדר כה מקיף בתחום אומנות המחול שלנו.

גם המתכון של דיון עם צוות מומחים, מול ראיונות עם יוצרים בודדים ושילוב סרטי תעודה על יצירות מהרפרטואר הישן וזה העכשווי, מוצלח. הרושם הכללי שנוצר היה של עושר רב, רמת ביצוע מצויינת, צבעוניות, חיוניות וחדוות מחול אמיתית.

אבל העמדת השאלה: האם יש מחול ישראלי ייחודי? הסיטה - לעניות דעתי - את הדיון לפינה בלתי חשובה. שאלת הסיגנון הלאומי באומנות אינה רלוואנטית מזה כמאה שנה, ושום חוקר רציני של אסתטיקה לא הקדיש לבעיה ה"לאומית" במחול האומנותי תשומת לב בעשרות השנים האחרונות - ובצדק. אין

ספק, שהמחול הבלגי או ההולנדי פורח ומעולה. אבל האם היצירות של ואנדקייבוס או קייסמאקר בלגיות? או שמא פלמיות או ואלוניות? האם האנס ואן מאנן או יירי קיליאן יוצרים מחול הולנדי? האם המשותף לסוזנה לינקה ופינה באוש הוא הגרמניות, במובנה הוילהלמיני או אם תרצה הואגנרי? האם מאגי מארין, יוסף נאדגי או בגואה הם יוצרים צרפתיים?

כמובן שלא. נניח שיש מאפיינים לאומיים בעבודותיהם, כגון הרצינות התהומית של באוש או התחכום האינטלקטואלי של מאגי מארין. אלה לכל היותר סממנים אישיים, המושפעים מהאופי הלאומי של היוצרים. ממש כך התנועה של נהרין, אפרתי, רמי באר, עידו תדמור, רות זיו-אייל (שמשום מה בכלל נשכחה ברשימת היוצרים והמרואיינים) "ישראלית" בעליל, גם אם אי אפשר לשים את האצבע על מה מהווה את הישראליות הזאת.

לכן צדק יאיר ורדי, שאמר בפנים של ט' באב, שאין מחול ישראלי per se.

המנחה, אריה יאס, לא הזכיר ולו במילה אחת את "הבאלט הישראלי". וזו ממש פגיעה בכבודה של להקה זו, ואין זה משנה מה דעתי או דעתך על הרמה האומנותית של הכוריאוגרפיה של ברטה ימפולסקי, שלמרבה הצער היא כמעט היוצר היחיד בלהקה זו. אבל התברר, שנעשו מאמצים על ידי המפיקים (ערוץ 33) לראיין את מנהלת הבאלט הישראלי, אבל ימפולסקי לא הגיעה לצילומים. כרגיל, היא יורה לעצמה ברגל, ואחר כך מתלוננת על העדר תשומת לב ללהקה.

אחת התופעות המלהיבות (אותי מכל מקום) היא שפע היוצרים הצעירים ממש. עושר הבא לידי ביטוי בכל המסגרות שמקיים מרכז סוזן דלל בעזרת מנהל האומנויות, כגון "מסך עולה", "חשיפה ראשונה" וכו'. את עידו תדמור הזכירו פה ושם, את נועה דר, את דניאלה מיכאלי ושאר כוריאוגרפים עצמאיים שכחו לגמרי.

לו המעיטו בדיבורים או לו היה המנחה אריה יאס מעמיד לפני הצוות והמרואיינים שאלות אמיתיות, ולא את קושיית הבן שאינו יודע לשאול בדבר הלאומיות של המחול הישראלי, אולי היינו זוכים לשמוע משהו אמיתי ואישי יותר, מהתירוצים השונים, מדוע המחול שלנו מצויין, רב-גווני ואישי, אבל אינו נכנס למיטת-סדום לאומית, נחלת המאה ה-19.

ערב דיכאוני

אמנדה מילר, יוצרת אמריקנית העובדת באירופה, נחשבת לאחד הכוריאוגרפים ה"חשובים". אולי זקנתי וטחו עיני מראות, אבל עבודות שונות שלה נראו לי כאיטיות, חסרות מבנה ומטרה, והתנועה שלה אינה מצטרפת אצלי - אולי באשמתי - לכלל מבנה צורני או משמעותי. מה גם שהיא אוהבת חושך, והעלטה שלה מקשה עוד יותר על הצפייה וההתרשמות.

מכל מקום, יצירתה "אומן צעצוע" לצלילי קולאז' אקלקטי, לא פחות מהכוריאוגרפיה עצמה, היתה הבכורה הממשית היחידה בערב "בכורות 97" של להקת בת-שבע.

המופע, שהתקיים באולם סוזן דלל, נפתח בביצוע נאה מאוד של הדואט מאת ירי קיליאן, "לא תנומה עד שחר", שביצעו סוניה די'אורליאנס זייסט ויעל שנל על שורת הכיסאות הארוכה, לצלילי שיר חרישי ומתמשך מאיי הים הטורפיים.

זהו דואט בנוי כמין פיוט לשתיים, שקט, אינטנסיבי, וחבל שהרקדנית השניה לא היתה לה הכאריזמה הנהדרת של סוניה די'אורליאנס. הביצוע היה מעולה, טוב בהרבה מהבכורה האמיתית, בפברואר.

אוהד נהרין אינו אוהב להביא יצירות "ישנות" שלו אל הבימה, מבלי לשוב ולעבד אותן. את זאת אני מסוגל להבין. לכן גם "חלב שחור" שלו בביצוע גברים בלבד, רחוק מהנוסח הראשוני משנת 1985 לרקדניות הקיבוציות. אבל חוששני, שאוירת המחול הזה, שהיה מרגש בשעתו, והיתה בו אוירה של חברה סגורה שחייה מדודים על ידי טכסים מיוחדים, שהיה כולו לבן ומואר היטב, אבדה בעיבודים שעבר המחול.

אופנת החושך אף טישטשה לחלוטין את ה"קונץ" הבימתי, של דלי החליבה, שממנו

דולים תחילה את הבוץ החום, הנמרח על פני הרוקדים אחד ואחד, ושמאותו דלי מוציאים לבסוף מים, לרוחץ ולטהר בהם את הפנים.

במקום ההתלהבות המסעירה של בת-שבע, ראינו מופע עצוב, מוחשך, ללא קשר או ניגודיות בין שלושת מרכיבי המופע. כאילו היה צורך לגרד מתחתית החבית משהו לערב זה. ועדיין איני מבין, מדוע להזמין יוצרים לא מעניינים מחו"ל שעה שיש לבת-שבע כוריאוגרפים מצויינים, תוצרת בית.

שלושה מוינה

סטראבינסקי ורנאטו זאנלה, גוסטב מאהלר וקנת מקמילן - זה התפריט שהביאה להקת הבאלט הממלכתי של וינה לתל-אביב. תפריט מצויין, אם כי התכנית יצאה לבסוף קצת צוננת. מחול מודרני מעולה של יוצר צעיר (זאנלה), יצירה שכבר הפכה לקלאסיקה ("השיר על האדמה" של מקמילן), שהגיל ניכר בה.

"סימפונייה בשלושה פרקים" של סטראבינסקי שימשה כבר כוריאוגרפים לא מעטים, בשל האנרגיות החיוניות שבה, ובדאי גם בשל הניגוד בין שלושת הפרקים. אצל זאנלה יש שימוש טוב לא רק ברקדנים שלו, אלא גם בבימה, מסכים צדדיים מתנופפים באיזו רוח מיסתורית, ולרגליהם נרות דולקים. התלבושות

שחורות, האוירה לילית, אבל לא קודרת לפי מסורת אי-התאורה האופנתית. מרשים במיוחד היה הפרק השני, שהוא קווארטט של שלושה גברים ורקדנית אחת. מחול עם אוירה, ללא עלילה מוגדרת, אסתטי מאוד, מעניין ואישי.

גם "תנועות", שוב לצלילים מאוד מוכרים של סטראבינסקי, שימש לזאנלה מקפצה לעולם קודר, מיוסר משהו. סימונה נויה וכריסטיאן מוסיל בלטו בהרכב הערב בו נוכחתי. שתי יצירות נאות, ונעות, מאופקות ריגשית. לא בנויות על סולנים מבריקים.

"השיר על האדמה" היא יצירה גדולה (בכל המובנים) של מאהלר, שיצר מקמילן, כוריאוגרף בריטי מובהק, עבור באלט שטוטגארט בשנת 1965. סיגנונית, זהו המשך ישיר מהסיגנון "הסימפוני" של מאסין ואשטון, האופייני כל כך לשנות ה-30 וה-40.

התלבושות (בגדי גוף בצבעים מאופקים), העמדת חלק מהרקדנים במיני "מחסנים", שעה שהסולנים רוקדים, היתר ניצבים כמו במסדר העומדים דום ללא ניע, עד שנוקקים להם שוב, אבל גם התנועה הפסיכולוגית-רגשית המאופקת, מבליטים את עיקרי סיגנון הבאלט של אותה תקופה. זאנלה, שגדל בבאלט שטוטגארט, הכיר יצירה זו היטב, ממש כמו עמיתיו הבוגרים ממנו, שגם הם יצאו משטוטגארט, נוימאייר, קיליאן ופורסיית.

"השיר על האדמה", כור' מקמילן, איור: שמואל כץ
"SONG OF THE EARTH", CHOR.: KENNETH MACMILLAN
ILL.: SHMUEL KATZ

מה שהיה חסר לקהל ב"משכן לאומנות הבימה" היה משהו מלהיב או מהמם, שיקפיץ את הצופים ממושביהם. מה שנקרא בעגת הבימה ותצוגות-האופנה showstopper. אולי חבל שמתכנית-סטראבינסקי של זאנלה לא הביאו ארצה דווקא את הנוסח שלו ל"פולחן האביב", שהוא באלט מודרניסטי, ההופך את העבר הקמאי לעתיד בדיוני.

כהן את כהן ב"ענבל"

ממש אי אפשר לומר, ש"ענבל" תחת שרביטו של המנכ"ל, שהוא כרגע גם המנהל האומנותי, חיים שירן, אינו שומר על התימניות של הלהקה, גם אחרי ששמה הוסב מתיאטרון-מחול ל"מרכז אתני רב-תחומי", שאיש אינו יודע מה משמעותו הממשית.

התכנית החדשה כוללת שלוש עבודות, מאת שתי יוצרות, שתיהן ממוצא תימני ושתיהן שמן כהן. זאבה כהן עובדת שנים ארוכות מאוד בניו-יורק. המופע בסזון דלל נפתח ב"הבכור" שלה, שהוא קטע מרשים לגבר (דניאל אקילוב המצויין, בעל הטכניקה והנוכחות הבימתית) וארבע נשים. אבל, ככתוב בתכנית, זהו אחד משלושה קטעי מחול המהווים את היצירה השלמה. לכן היתה תחושה של מתאבן, המבקש את מנה העיקרית, שתבוא אחריו. היה לי חשק לראות את היתר. אולי בביקורה הבא של זאבה כהן בארץ.

עבודתה "מחול למים" הוא שם מטעה בהעדר ניקוד. לו קראה למחול הקבוצתי שלה "חול ומים", לא היה זה כל כך דו-משמעי. זהו מחול אימפרסיוניסטי, מעודן מאוד, כולו מצבי רוח. הרקדנים ביצעו זאת היטב, ורק חבל שהתאורה היתה חסכונית כל כך... הפרטים הם החשובים, ואותם היה קשה לראות. יש משהו הרמוני ושלים בעבודה זו.

המחול החדש של אילנה כהן, מותיקות "ענבל" ושומרת הגחלת הסיגנונית שלו, הוא "סיגירה", לצילי תזמורתו המצויינת של שלמה בר, תפאורה ותלבושות שעיצבה טליה בר-און-פריד ותאורה מאת רפי כהן.

על גבי מיני דיונות או גבעות חול רכות מתאר, נע שבט של מלקטי ענפים, התקועים להם בבגדים, בכיסוי הראש ובכלל מהווים, כנראה, סמל מרכזי בחיי השבט הדמיוני הזה. זהו מחול עשיר - שמא עשיר מדי? - שעם כל יופיו זקוק לתספורת וקיצור. מלבד הרקדנים הצעירים, ומזמן לא היתה ל"ענבל" נבחרת מצויינת כזאת, השתתפו גם הותיקות שרה זארב ומלכה חגיבי, וגם זה הוסיף מימד לביצוע.

אילנה כהן ממשיכה את הסגנון של שרה לוי-תנאי, ושמחתי לראות את הגברת הראשונה של "ענבל" בין באי הבכורה. אבל עם כל היופי של התכנית החדשה, חסר בה שיחזור של עבודה נוספת של שרה לוי-תנאי. ללא הקאנון הבסיסי הזה, אין למעשה סיבת קיום אמיתית ל"ענבל". איני בטוח, מה תפקידו של "מרכז אתני רב-תחומי", אבל בטוח, שהמוסד הזה בנווה-צדק חייב לעשות צדק עם יצירותיה של שרה לוי-תנאי, אפילו אם השיחזור קשה ויקר,

פסטיבל ישראל (עם האמרגנים פנחס פוסטל ומשה יוסף) עשו את זה, סוף סוף. ובבריכת הסולטן בירושלים, מקום שם הוקמה במה נאה ונבנו מושבים נוחים ובעלי זווית ראייה טובה, הופיעו הסנט פטרבורגיאים במלוא הדר יכולתם המדהימה.

"אגם הברבורים" בצורתו המוכרת נוצר עבור להקה זו לפני יותר ממאה שנה. תמיד נכתב בתכנית, "על פי פטיפה ואיונוב". לא הפעם, כי זה האגם המקורי, שנערך אומנם על ידי קונסטנטין סרגייב, אבל הוא בהחלט בגדר העניין עצמו.

רמת הביצוע היתה כה גבוהה, כל רקדן ורקדנית כה מהוקצעים, מלוטשים ומדויקים, שאפשר ממש לקנא בהם. אבל בניגוד לגרסאות המגיעות עם להקות הבאלט מהמזרח הרחוק, לא היה זכר למכאניות, ל"רובוטיקה" נעדרת רגש.

התזמורת ומנצחה המצויין יצרו את האווירה הנכונה, לא משכו את המוזיקה או הריצו אותה, למען ההברקה של הסולנים, שהיו גם הם על הגובה. הסולנים לא העמידו את עצמם במרכז, אלא את אומנותם, כפי שציווה סטאניסלבסקי: "אהוב את האומנות שבך, ולא את עצמך באומנות".

אפילו התמונה הראשונה, של הנשף, שהיא בדרך כלל משעממת למדי והמחול ממש מועט בה, יצאה הפעם מלאת תנועה וחינונית מאוד. אולי זכות הנאמנות למקור. מעולם לא הבינותי, מדוע במערב נוהגים למחוק את תפקידו של הליצן. אומנם כבר ראיתי ליצנים ב"אגם" מצחיקים יותר מיפטייב, שרקד את התפקיד בערב הבכורה בירושלים, למשל בביצוע של "באלט ריגה", אבל גם הוא היה ברמה גבוהה מאוד.

הנסיך (איגור זלנסקי) היה מאופק מעט, אבל הקפיצות שלו היו מדהימות מבלי לגלוש לקרקסיות. לופאטקינה בתפקיד הכפול אודט/אודיל היתה לטעמי טובה יותר כברבור הלבן, הלירי, מאשר כבתו של המכשף הרע רוטבארט, כברבור השחור.

אבל אלה דיקדוקי עניות, המופע היה מופת של באלט מסורתי, קלאסי במלא מובן המלה.

מדהים היה להווכח בתמונה האחרונה, שיצר לב איוואנוב, עד כמה המחול החדש של פוקין ינק וצמח מיצירה זו. לא רק דמות "הברבור הגווע" אלא כל "הסילפידות" מצויות כבר בצורה ראשונית בתמונת הסיום הנהדרת של "האגם".

מופע נהדר, מהנה, שאפילו מחירי הכרטיסים המוגזמים (למעלה משלוש מאות ש"ח!!!) לא יכלו לקלקלו.

"סימפונייה", פרק ב, סטראוינסקי, כור: רנאטו זאנלה, איור: שמואל כץ

"SIMPHONY", SECOND MOVEMENT, STRAVINSKY, CHOR.: RENATO ZANELLA, ILL.: SHMUEL KATZ

ולמענו יש להתגבר על קשיים, ביניהם הבעיות שהיוצרת הגדולה עושה למי שבא לחדש את פני עבודותיה הותיקות.

זה היה ערב בכורה מכובד. ולכן חבל היה, שטכס ההשתחויה בסיום נראה היה כמו הצגת סיום של תיכון, שעה שמזמינים את כל המורים לבימה. שלמה בר - שכבודו במקומו מונח - השתלט על העניין, שכחו להזמין את זאבה כהן, ואת רקדני חלקו הראשון של המופע, בקיצור בלגן שאינו נאה למוסד "ענבל".

סוף סוף "קירוב" אמיתי ומלהיב

מאז העלמו של המשטר הסובייטי לפני שבע שנים (איך הזמן רץ לוי!), הודיעו שוב ושוב על בואה של אחת האגדות של הבאלט הרוסי להופעות בארץ. "כוכבי...", "סולני..." ושאר כינויים לא הניבו להקה של ממש, על כל מרכיביה. וכמעט וכבר נואשנו מלראות את הפלא שנקרא להקת "קירוב" או "בולשוי" האמיתית.